

СЕКЦЫЯ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА І КУЛЬТУРА»

РОЛЯ ДЫЯЛЕКТАЎ У НАЦЫЯНАЛЬНАЙ МОВЕ

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»
Арцюкевіч Н.А., студэнт 1 курса лячэбнага факультэта
Кафедра рускай і беларускай моў
Навуковы кіраўнік – старшы выкладчык Варанец В.І.

Сучасная беларуская літаратурная мова прайшла некалькі этапаў свайго развіцця і мае вялікую гісторыю. Галоўную ролю ў фарміраванні беларускай мовы адыгралі мясцовыя гаворкі (паўночна-ўсходні, паўднёва-заходні і сярэднебеларускі пераходны дыялекты).

Дыялект (ад грэч. *dialektos* – размова, гаворка) – гэта разнавіднасць беларускай нацыянальнай мовы, якая ўжываецца ў якасці сродку зносін асобамі, што аб'яднаны тэрытарыяльнай, сацыяльнай або прафесійнай агульнасцю. На гэтай падставе і адрозніваюць тэрытарыяльныя і сацыяльныя дыялекты. Тэрытарыяльныя дыялекты – гэта сукупнасць гаворак пэўнай мясцовасці, якія маюць некаторыя агульныя рысы. Асабліва неабходна падкрэсліць, што тэрытарыяльныя дыялекты – самая старажытная моўная адзінка, яны існавалі задоўга да ўзнікнення нацый і народнасцей.

Па сведчаннях навукоўцаў прыкладна ў IX ст. на змену племянным дыялектам прыйшлі дыялекты тэрытарыяльныя. Пры фарміраванні мовы беларускай народнасці, у свой час, сталі вядучымі два дыялекты: паўднёва-заходні і паўночна-ўсходні. На дыялекталагічных картах Беларусі можна ўбачыць, што два проціпастаўленыя адзін аднаму дыялекты раздзяляюцца паласой пераходных, або сярэднебеларускіх, гаворак (Ашмянскі, Валожынскі, Маладзечанскі, Дзяржынскі, Лагойскі, Барысаўскі, Рагачоўскі і інш. раёны). Сярэднебеларускія гаворкі (цэнтральныя) спалучаюць некаторыя рысы паўночна-ўсходняга і паўднёва-заходняга дыялектаў, а таксама маюць і свае спецыфічныя асаблівасці, што дало падставу выдзеліць іх у асобную міждыялектную групу. Акрамя гэтага, у склад сучаснай беларускай дыялектнай мовы ўваходзіць яшчэ адасобленая група заходне-палескіх, ці брэсцка-пінскіх, гаворак.

Дыялектызмы і рэгіяналізмы ўжываюцца пісьменнікамі для адлюстравання ў іх творах мясцовых асаблівасцей традыцыйнага беларускага побыту, а таксама для надання мясцовага каларыту мове дзеючых асоб. У наш час дыялектная мова – крыніца ўзбагачэння беларускай нацыянальнай літаратурнай мовы. Сведчанне папаўнення лексікі літаратурнай мовы за кошт дыялектнай – лексікаграфічныя матэрыялы апошняга часу. Выкарыстанне матэрыялаў народных гаворак дапамагае праводзіць нармалізацыю літаратурнай мовы на навуковай аснове. Гаворкі ў складзе беларускай мовы з'яўляюцца асновай мясцовага вуснага маўлення карэннага насельніцтва Беларусі. Але ў адрозненне ад сучаснай беларускай літаратурнай мовы – гэта

моўны скарб, з якім непасрэдна звязана паходжанне беларускага народа і ўся яго гісторыя.

Сярод насельніцтва існуе памылковая думка, што дыялект, носьбітам якога ў наш час з'яўляецца ў асноўным сялянства, – гэта скажоная, пакалечаная мова. Кожнаму адукаванаму чалавеку трэба ведаць, што дыялект – натуральная моўная з'ява, якая ўзбагачае літаратурную мову.

Як было сказана раней, дыялектамі ў асноўным карысталіся сяляне. Таму шмат з'яў, падзей і хвароб бралі вытокі ў дыялектах. Людзі па ўласных пачуццях, эмоцыях, асацыяцыях давалі ім назвы. Менавіта за такой з'явай можна прасачыць, узяўшы канкрэтныя прыклады са слоўніка. Вось напрыклад, рахіт, ці ангелька, мае асацыятыўны характар (кволае хворае дзіця падобнае да анёлаў), а вось такія назоўнікі як мернік (градуснік), муляк альбо муляч (мазоль) і прыметнік нахілы (сутулы) з'яўляюцца аддзяяслоўнымі (ад дзеянняў, якія паказваюць пэўную хваробу, прадмет ці прымету).

ІНШАМОЎНЫЯ ЎКРАПВАННІ НА СТАРОНКАХ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ПРЭСЫ

УА “Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы”
Аўтух А.А., 5 курс, факультэт гісторыі, камунікацыі і турызму
Кафедра журналістыкі

Навуковы кіраўнік – канд. філал. навук Герасімчык І.А.

Сучасныя сродкі масавай інфармацыі адлюстроўваюць асноўныя сацыяльна-эканамічныя і культурныя працэсы, што маюць месца ў жыцці грамадства, з'яўляючыся адной з самых распаўсюджаных формаў бытавання мовы, фіксуюць змены, што адбываюцца ў ёй. Моўныя элементы, што распаўсюджваюцца і, часам, ствараюцца ў СМІ, трывала ўваходзяць у нашае маўленне, замацоўваюцца ў ім. Ва ўмовах глабалізаванага камунікацыйнага асяроддзя ўсё больш заўважным і знакавым становіцца працэс уключэння іншамоўных адзінак у тэксты беларускіх СМІ.

Навуковы падыход да стылістычнай ацэнкі ўжывання іншамоўных адзінак у публіцыстычных тэкстах патрабуе ўлічваць усе асаблівасці лексікі іншамоўных крыніц: ступень асваення яе беларускай мовай, стылістычную замацаванасць, адсутнасць адпаведных беларускіх найменняў або, наадварот, магчымасць сінанімічнай замены чужога слова, час яго з'яўлення ў мове, частотнасць выкарыстання ў мове і г.д. [1, с. 69].

На сучасным этапе развіцця сусветнай супольнасці найбольшы розгалас атрымлівае працэс “амерыканізацыі” маўлення. Стаўшы сусветнай мовай навукі, бізнесу, забаў, амерыканскі варыянт англійскай мовы заклаў падмурак для экспансіі амерыканскай культуры. “Рэальныя контуры англа-амерыканскай лінгвакультурнай прасторы выходзяць далёка за межы тэрыторыі адпаведных дзяржаў” [2, с. 7]. З развіццём глабальных палітычных і эканамічных сувязей